

MUHASEBE MESLEK ETİĞİ EĞİTİMİ İLE MESLEKİ DEĞERLER ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ*

Dr. Öğr. Üyesi Naciye GÖKÇE**

Dr. Öğr. Üyesi Tülay TELLİOĞLU***

Araştırma Makalesi / *Research Article*

Muhasebe Bilim
Dünyası Dergisi
Özel Sayı 2018; 20, ös391- ös410

ÖS
391

ÖZ

Muhasebe mesleğine toplumsal güveni sağlamak ve mesleğin kredibilitesini arttırmak, mesleki değerleri etik değerlerle etkinleştirerek sağlanabilir. Muhasebe mesleğinin değerleri; sosyal sorumluluk, kamu yararı, dürüstlük, tarafsızlık ve bağımsızlık, mesleki özen, hizmetin kapsamı ve niteliği olarak sınıflandırılmakta, bu değerler aynı zamanda meslek etiğine ilişkin değerler olarak da kabul edilmektedir. Muhasebe meslek etiğinin uygulamasının ekonomik istikrar için önemli olduğu, özellikle Enron, WordCom ve Vivendi gibi şirketlerin skandallarıyla daha net anlaşılmış ve meslek etiği eğitiminin önemini de kaçınılmaz kılmıştır. Bu çalışmada, meslek mensuplarının mesleki değerleri ile muhasebe meslek etiği eğitiminin örtüşme durumları incelenmiştir. Meslek mensupları ile yapılan anket çalışmasında, meslek etiği eğitiminin lisans, lisansüstü ve staj eğitiminde verilmesinin mesleki uygulamalarındaki etkisi ölçülmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe. Muhasebe Mesleği, Muhasebe Meslek Etiği Eğitimi

JEL Sınıflandırması: M 40

* Makale gönderim tarihi: 19.06.2018; Kabul Tarihi: 04.08.2018

Bu çalışma, 13-15 Eylül 2018 tarihlerinde MODAV tarafından Nevşehir’de düzenlenen 15. Uluslararası Muhasebe Konferansı’nda bildiri olarak sunulmuş ve alınan eleştiriler dikkate alınarak yeniden hazırlanmıştır.

** Afyon Kocatepe Üniversitesi, ngokce@aku.edu.tr, orcid.org/0000-0002-0568-9770

*** Afyon Kocatepe Üniversitesi, fidanci@aku.edu.tr, orcid.org/0000-0001-5659-7027

Atıf: Gökçe, N. ve Telliöğlü, T. (2018). Muhasebe meslek etiği eğitimi ile mesleki değerler arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 20 (Özel Sayı), ös391-ös410

INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN THE EDUCATION OF OCCUPATIONAL ETHICS AND PROFESSIONAL VALUES OF ACCOUNTING

ABSTRACT

Providing social trust to the accounting profession and increasing the credibility of the profession can be achieved by promoting the professional values of the professions by activating them with ethical values. The values of the accounting profession are classified as social responsibility, public benefit, honesty, impartiality and independence, professional attention, service coverage and quality, these are also the values related to professional ethics. Accounting professional ethics is important for economic stability, especially the scandals of companies such as Enron, WorldCom and Vivendi are more clearly understood. This situation also made the importance of professional ethics education in accounting education inevitable. In this study, the overlap of professional values of members and education of accounting profession ethics was examined. In the questionnaire survey conducted with the members of the profession, it was tried to measure the effect of professional ethics in the baccalaureate, postgraduate and internship training in professional practice.

Keywords: Accounting, Accounting Professional the Ethics of Accounting Education

JEL Classification: M 40

1. GİRİŞ

Son yıllarda dünyada olduğu gibi ülkemizde de yaşanan olumsuz gelişmeler toplumu etkilerken muhasebe mesleğinde de etik ve güven tartışmasını gündeme getirmiştir. Bu durum profesyonel bir meslek olan muhasebe mesleğinin uygulanmasında teknik bilgi sahibi olmak ve konusunun uzmanı olmak yeterli olmamaktadır. Meslek etiği konusunun da önemli olduğunun göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Meslek mensuplarının teknik bilgiler kadar mesleki etik kurallarının önemini anlayarak mesleği yürütmelidirler. Bu gereklilik nedeni ile dünyada ve ülkemizde muhasebe meslek etiğine yönelik çalışmalar başlatılarak, meslek örgütleri tarafından etik kurallar uygulamaya konulmak üzere yazılı hale getirilmiştir. Bu etik kurallar toplum çıkarlarını, mesleğin onurunu ve saygınlığını korumak ve mesleğe güveni arttırmak amaçlı oluşturulmuştur (Kutluk ve Ersoy 2011, 425).

Ülkemizde önceki yıllarda meslek etiği kavramı ile meslek ahlakı kavramının aynı anlama geldiği düşünülmekteydi. Bu kavramları açıklama amaçlı 18.10.2001 tarihinde TÜRMOB önderliğinde şekillenerek resmi gazetede yayınlanan “Meslek Mensupları İçin Meslek Ahlak Kuralları İle İlgili Mecburi Meslek Kararları” ile “eşitlik, tarafsızlık, adalet, dürüstlük, doğruluk, iyilik esası, kötülükten kaçınma, sadık olmak sözünde durmak, sorumluluk anlayışıyla hareket etmek” gibi değer yargılarının uygulanması istenmiştir (Sayım ve Usman 2016, 132).

Muhasebe mesleğinde etik uygulamaları ile ilgili olarak; Amerikan Sertifikalı Kamu Muhasebecileri Enstitüsü (AICPA), Uluslararası Muhasebeciler Federasyonunu (IFAC), Maliye Bakanlığı, Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler

(TÜRMOB), Sermaye Piyasası Kurulu ve İç Denetçiler Enstitüsü tarafından çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. TÜRMOB tarafından yapılan düzenlemeler ışığında, 19 Ekim 2007 tarih ve 26675 sayılı resmi gazetede “Serbest Muhasebeci, Serbest Muhasebeci Mali Müşavir ve Yeminli Mali Müşavirlerin Mesleki Faaliyetlerinde Uycakları Etik İlkeler Hakkında Yönetmelik” yayınlanarak uygulamaya konulmuştur (Yalçın 2011, 50; Bilen ve Yılmaz 2014, 61).

Meslek etiğinin lisans, lisansüstü ve staj eğitiminde verilmeleri üzerindeki etkisinin önemi göz önüne alındığında, muhasebe etik eğitiminin öğrencilik yıllarından itibaren verilmeye başlanması ve profesyonel yaşamda da hayat boyu etik eğitiminin sürdürülmesi gerekmektedir (Ünsal 2009, 410). Mesleki etik davranışlarının altyapısındaki eksikliklerin giderilmesi için sürdürülebilir olması, her eğitimde olduğu gibi mesleki etik eğitiminde de olması gerektir.

Muhasebe meslek mensupları tarafından hazırlanan mali tablolar toplumun geniş bir kesiminin alacağı kararlarda etkili olmaktadır. Bu nedenle meslek mensuplarının etik değerlere uygun ve sosyal sorumluluk duygusu ile hareket etmeleri tüm çıkar gruplarının yararına olacaktır. Muhasebenin işletmelerde temel görevi bilgi üretmektir. Bu bilgiyi üretecek meslek mensuplarına lisans eğitimden itibaren muhasebe etiği ile ilgili derslerin verilmesinde eğitim kurumlarına önemli görevler düşmektedir (Alkan 2015, 124). Bu hedef doğrultusunda hazırlanan çalışma, muhasebe meslek mensuplarının mesleki değerleri ile muhasebe mesleğinde etik eğitiminin birbiri ile olan paralelliklerin incelenmesini kapsamaktadır. Bu amaçla meslek mensupları ile anket çalışması yapılmış, anket sonucunda cinsiyet ve meslek etik eğitimine ilişkin bilgiler ile değerlendirme soruları arasındaki ilişkiler t testi ile incelenmiştir. Ayrıca anket çalışması ile ilgili olarak yapılan varyans analizinde yaş, eğitim durumu ve kıdem ile değerlendirme sonuçları arasındaki ilişkiler de incelenmiştir.

2. LİTERATÜR ÇALIŞMASI

Ergun ve Gül (2005) çalışmalarında, meslek mensuplarının önemli bir kısmının meslek etiği kuralları hakkında bilgi eksikliği içinde oldukları ifade etmişlerdir. Ayrıca, meslek etiği kurallarının meslek mensupları tarafından algılanmasında ve tanımlanmasında ciddi boyutta sorunlar olduğunu da belirtmişlerdir.

Akdoğan (2005) çalışmasında, muhasebe meslek mensupları açısından bakıldığında etik deontolojinin (deontoloji, bir mesleği uygularken mutlaka uygulanması gereken ahlaki değerler ve etik kurallarını inceleyen bilim dalıdır) etik teleontolojiden (teleontoloji, sonuç odaklı etik olarak adlandırılır. Başka bir ifade ile her bir eylemin amacına veya eylem için bir niyet ya da anlam olup olmadığına odaklanır) biraz daha kamuoyuna karşı sorumluluk duygusunu ön plana çıktığını ifade etmiştir. Çünkü deontoloji görev temelli etik, teleontoloji ise sonuç odaklı etikdir.

Akmankuy ve Sarioğlan (2005) çalışmalarında, meslek mensuplarının yasal boşlukları mükelleflerin lehine yorumlamalarını etik ikilem olarak bulduklarını belirtmişlerdir.

Kutlu (2008)'ya göre, muhasebe mesleğine yönelik etik kodların en kısa zamanda daha kapsamlı bir şekilde düzenlenmesi ve uluslararası standartlara uygun hale getirilmesi, vergi oranlarının düşürülerek mükelleflerin vergiden kaçırma girişimlerinin azaltılması, denetim

standartlarının geliştirilerek bir an önce uygulamaya konulması, mükelleflerden muhasebe meslek mensuplarına yansıyan etik dışı davranışa yönlendirici taleplerin azalmasına önemli ölçüde katkıda bulunacaktır.

Kurnaz ve Gümüş (2010) makalelerinde, etik ilke standartlarının evrensel uygulamalar olduğunu ve özellikle meslek mensubu adaylarına eğitimleri sırasında mesleki etikle ilgili eğitiminde verilmesi gerekliliğini ifade etmişlerdir.

Yıldız (2010) diyor ki, meslek mensuplarını etik dışı davranışa sürükleyen en önemli etkenin mükelleflerin baskıları olmaktadır. İkinci etken, mevcut yasa ve mevzuatların yetersiz olmasıdır. Meslek mensuplarının etik değerlere sahip olabilmeleri için lisans düzeyinde meslek etiği derslerinin verilmesi ve meslek odalarının da düzenleyeceği seminerlerle pekiştirilmesi gerektiğini anlatmaktadır.

ÖS
394

Okay (2011) çalışmasında, finansal raporların etik kurallar çerçevesinde hazırlanması güvenilir bilgi ihtiyacını karşılayacağı ve doğru karar almalarına yardımcı olacağı düşüncesini savunmaktadır.

Gökgöz (2012)'e göre, krizin asıl nedeni etik kuralları suiistimal eden üst düzey yöneticileri ile bu yöneticilerin kötü emellerine alet olan ve etik dışı davranışlar içerisine giren muhasebe meslek mensupları olduğu ifade edilebilir. Dolayısıyla bu durum 2000'li yılların başında Enron, WorldCom, Adelphia, Xerox, Tyco ve Parmalat gibi şirketler ile 2008'deki küresel kriz öncesinde birçok işletmede yöneticiler tarafından yapılan muhasebe hileleri sonucu birçok şirketin batmasına ve birçok menfaat sahibinin de zarar görmesine neden olmuştur.

Dağlı (2013) çalışmasında, dünyadaki skandallara bakıldığında çok iyi işleyen sistemlerde bile etik dışı davranışlara rastlandığını anlatmıştır. Ayrıca meslek mensuplarının etiksel sorunlarının çok olmasının nedenleri arasında, yasal düzenlemelerin yetersiz olduğu ve sık değişen vergi kanunlarını takip etmekte zorlandıklarını söylemektedir.

Çiçek ve diğerleri (2013) çalışmalarında etik dışı uygulamalarının mesleğe saygınlığı azalttığını ve mesleki eğitimlerde meslek etiği dersinin programlarda yer almasının zorunlu olduğu kanısına varmışlardır.

Çetin ve Dağlı (2014)'ya göre, meslek mensuplarının, diğer meslek mensuplarının etik davranmadığını düşünmeleri nedeni ile güvensizlik sorunu ortaya çıkmaktadır. Toplumun mesleğe olan güvenini yitirmesine sebep olması durumunda etik değerlere önem verilmemesi mesleğin geleceğinin riske gireceği konusunda endişe duyulduğunu ifade etmişlerdir.

Bilen ve Yılmaz (2014)'a göre meslek etiği, ruhsatlı meslek mensuplarının yeterlilik, güvenilirlik, tarafsızlık, bağımsız karar alabilme, kendi kendilerini denetlemelerinin ve dürüstlüğünün simgesidir. Meslek etiğine riayet etmek, tanımlanan meslek ahlakı anlayışını benimseyen ruhsatlı meslek mensuplarını yücelttiği gibi alçaltıcı tutum ve davranışlara karşı da korur.

Erturan ve Bekar (2015) çalışmalarında, denetçilerin denetim sürecinin her aşamasında kültürel öğelerden etkilendiklerini ve bu durumun etik algı düzeyini etkileyebileceğini ifade

etmişlerdir. Başka bir ifade ile denetçinin ne kadar iyi eğitim almış olursa olsun, ne kadar deneyimi olursa olsun denetim görevini yaparken kültürün olası olumsuz etkilerinden tamamen arınmasının son derece güç olduğunu belirtmişlerdir.

Kaya (2016) çalışmasında, meslek mensuplarının meslek etiği hakkında bilgi düzeylerini, düşüncelerini, meslek etiğini algılamalarını, meslek etiği ilkelerine uyulmasında ve uyulmamasında etkili olan nedenlerini ve meslek etiğine uyumun avantaj ve dezavantajlarını incelemiştir. Meslek mensupları üzerinde yapılan araştırma sonucu, mesleki etik konusunda kurs, seminer, konferans gibi eğitim programının yeterince verildiğinden bahsetmiştir. Ayrıca meslek mensuplarının temel etik kurallarına genel anlamda uyduklarını ancak mesleki etik kuralları ile ilgili yapılan denetimlerin yetersiz olduğunu düşündükleri ifade etmiştir. Bu nedenle mesleki etik kurallarının uygulanabilmesine ilişkin denetimlerin artırılması gerekliliğini belirtmiştir.

Gülmez ve diğerleri (2016) çalışmalarında, etik eğitimiyle etik yargıların daha fazla gelişeceği ve meslek mensuplarının etik ilkelere bağlılığının daha artacağı sonucuna ulaşmışlardır.

ÖS
395

Güney ve Biçer (2016)'e göre, meslek etiği ile ilgili sorunların eğitim yetersizliğinden, mevzuata dönük bilgi eksikliğinden, kalifiye eleman eksikliğinden, hizmet karşılığı hak edilen ücretin tahsil edilememesinden, meslek odasının yeteri kadar destek sağlayamamasından, mükelleflerin eğitimsizliğinden, haksız rekabetten, yaptırım yetersizliğinden ve kurumsallaşamamaktan kaynaklandığı görülmektedir. Yaptıkları çalışmada yaşanan bu sorunlara yönelik çözümün isemeslek öncesi ve meslek içi etik eğitimlerinin artırılması gerektiğini düşünmekte ve etiksel problemlere ilişkin cezai yaptırımların caydırıcı olması gerektiğini savunmaktadırlar.

Özçelik ve Keskin (2017) çalışmalarında, meslek mensuplarının etik ilkelere uygun davranmaları mesleğin itibarını ve hizmet kalitesini arttıracaklarını belirterek, meslek etiğine uygun davranışların geliştirilebilmesi yönünde yapılacak akademik çalışmalar, muhasebe mesleğine önemli katkı sağlayacağı kanısına varmışlardır.

Tugay ve Kılıç (2017) “meslek mensuplarının meslek etiği ile ilgili tutumları” konulu çalışmalarında, yeterlilik, güvenilirlik, yasalara bağlılık, sır saklama, şeffaflık ve mesleki sorumluluk konularına ağırlık verdikleri belirlenmiştir.

Selimoğlu (2001)'göre muhasebe mesleğinin toplumdaki saygınlığını sağlamak için, muhasebe meslek ahlakının meslek mensubu olmadan öğrencilik sıralarında verilmesi sağlanmalı ki, mesleğe başladıklarında toplumun güvenini kazanmak için ahlaki davranışlarda bulunsunlar. Bu durumda eğitim ve öğretim kurumlarına büyük görevler düştüğünü ifade etmiştir.

3. MESLEKİ DEGERLER VE MUHASEBE MESLEK ETİĞİ

3.1. Mesleki Değerler

Mesleki değer kavramı TESMER ders notlarında “Mesleki görevler yapılırken sağlanan doyum, ilgiden kaynaklanır. Gerek ilgiyi yaratırken, gerekse görevleri yerine getirdikten sonra

sağlanan tatminkâr olmak, doyum” olarak tanımlanmıştır. Muhasebe mesleği 3568 sayılı Yasa ile meslek statüsüne kavuşmuştur. Muhasebe mesleği işletme ile ilgili kişi ve kuruluşların ihtiyaç duydukları mali karakterdeki bilgileri üreterek, mali tablolar aracılığı ile ilgilenenlere sunar. Bunun yanı sıra, ekonomik, teknolojik ve sosyal alanlardaki gelişmeleri ürettiği bilgileri ilgililere sunarak ülke mensubunun mevcut yasa ve yönetmeliklere uygun davranması ve mesleğin onurunu zedeleyecek ekonomisine de katkıda bulunmaktadır (Ayboğa 2003, 33). Mesleki değerlere uygun davranış, meslek davranışlardan kaçınması demektir (Sakarya ve Kara 2010, 62). Muhasebe mesleğinde mesleki standartlar 3568 sayılı yasada aşağıdaki gibi sıralanmıştır (Arıkan 2013, 109-111):

a-Meslek unvanı ve yeterlilik; Meslek mensupları 3568 sayılı yasanın belirttiği gibi mesleki yeterliliğini kanıtlamış, meslek unvanının gerektirdiği saygı ve güvene yakışır bir şekilde hareket etmeleri gerekir.

b-Mesleki eğitim ve bilgi; Mesleğin gelişimi için mesleki konularda eğitim yapılarak geliştirilir. Ayrıca bu eğitim çalışmaları TÜRMOB ve odalarca da yürütülür..

c-Dürüstlük, güvenilirlik ve tarafsızlık; Meslek mensuplarının çıkar çatışmalarından uzak olmaları gerekir. Mesleki başarıları bu değerlere verdikleri önem ve özenle mümkün olabilir.

d-Sır saklama; Meslek mensuplarının mükellefleri ile ilgili öğrendikleri bilgileri mükelleflerin izni olmadan mesleki faaliyetlerine son verseler bile kimseye anlatamazlar.

e-Sosyal Sorumluluk; Meslek mensupları mesleklerini uygularken topluma ve devlete karşı sorumlulukları vardır. İşletme sahip ve yöneticilerine alacaklı kararlar için doğru ve güvenilir bilgiler sunmalıdırlar.

f-Bağımsızlık; Meslek mensupları çalışmalarını tam bağımsızlık içinde yürütürler. Bağımsızlık mesleğin temeli ve vazgeçilmez unsurudur.

g-Haksız Rekabet; Meslek mensupları haksız rekabete neden olacak durum ve davranışlardan kaçınmalıdırlar.

Muhasebe meslek mensubunun ürettiği ve sunduğu mali bilgiler sadece ilgili taraflara değil aynı zamanda ekonomik kaynakların dağılımında da etkili olmaktadır. Çünkü üretilen bilgilerin bilinçli ya da farkında olmayarak hatalı olması ekonomik kaynakların dağılımında da haksızlıklara neden olabilir. Ekonomide başarılı kararlar almak için, o ekonomide kayıt sisteminin ve verilerinin güvenilir ve doğru olması ile mümkündür (Ayboğa 2003, 33).

3.2 Muhasebede Meslek Etiği

Etik, nasıl davranılması gerektiğini gösteren sağduyuyla ilgili görev ve sorumlulukları anlatmaktadır. Doğruyu yanlıştan ayırma ve doğruyu uygulama eğilimiyle ilgilenir. Etik, hem yasalara hem de ahlaka uygun davranış demektir (Daşdan 2009, 284). Uluslararası bir üne sahip ahlak psikoloğuna göre, ahlaklı davranış için aşağıdaki dört işlemin uygulanması gerekmektedir (Sözbilir 2000, 46-47):

1-Muhasebede hangi davranışların yapılabileceği ve bu davranışlardan etkilenecek kişilerin mal varlıkları üzerindeki etkisini göreceklerini anlamalı;

2-Hangi davranışın etik olduğuna karar vermeli;

3-Etik değerleri kişisel değerlerinin üzerinde tutmalı ve etik olarak doğru olanı yapmaya karar vermelidir.

4-Etiksel olarak davranma kararını uygulama gücünü kendinde bulmalı,

3.3. Muhasebe Mesleğinde Etikle İlgili Risk Alanları

Meslekte tarafsızlık ve bağımsızlığı tehdit eden risk alanları bulunmaktadır. Bunlar řu şekilde sıralanabilir (Sözbilir 2000, 67-72):

1-Bir müşteri işletmeye önemli ölçüde dayanmak; Bu risk alanı bir müşteri işletmeden gelirinin %20 den fazlasını elde etmesi etik olarak tarafsızlığı olumsuz etkileyeceği düşünölmektedir.

2-Bir müşteri işletmeye kredi vermek yada kredi almak (Özel borç alacak ilişkisi); Müşteri işletmenin finansal kuruluş olması dışındaki durumda özel borç alacak ilişkisi tarafsızlığı olumsuz etkileyecektir..

3-Armağan ve diğer çıkarlar; Müşteri işletmeden mütevazı olmayan bir armağan alınması ya da çıkar sağlanması tarafsızlığıa tehdit oluşturmaktadır.

4-Davalık olma ya da mahkemeye verme tehditi; Müşteri işletmeyle böyle bir durum ortaya çıkarsa meslek mensubunun tarafsız davranması tehlikeye girmektedir.

5-Müşteri işletmenin işlerine katılma; Müşteri işletmenin çalışanı olma ya da ortağı olma durumudur. Bu ilişkinin bitmesinden itibaren en az 2 yıl bu işletmeyle iş ilişkisinde bulunmamalıdır.

6-Ortak işletme çıkarları; Bu risk alanı oldukça açıktır ki böyle bir durumda meslek mensubu ortak işletme çıkarı olunan işletmenin işini almamalıdır.

7-Hisse senedi ve diğer yatırımlardan çıkar sağlama; Buradaki yatırımın ve yatırım getirisinin önemli miktarda olmaması gerekir.

8-Aracı yatırım kuruluşundan fayda sağlanması; Böyle bir durumda aracı yatırım kuruluşunun işlerini almaması gerekir yoksa tarafsız davranması zor olacaktır.

9-Aracı kurum ortağı olmak; Bir menkul kıymet ortaklığının çıkarılmış hisse senetlerinin ya da aktifinin %10'undan daha fazla paya sahipse tarafsızlığıa tehdit var demektir.

10-Müşteri işletmeye diğer hizmetlerin sağlanması; Tarafsızlığıa tehdit oluşturan bu durumdan uzak durmak gerekir.

11-Müşteri işletmenin uzun dönem işini yapma; Bu risk alanında müşteri işletmenin işini süre olarak 7 yıldan fazla ard arda yapması tarafsızlık tehditi olarak görülmektedir.

Bu risk alanlarından bazılarının Enron skandalına sebep olan etik dışı davranışlar olarak belirlenmiştir. Bunlar aşağıdaki gibi sıralanabilir (Dinç ve Cengiz 2014, 230-231):

-Enron ile denetim şirketi olan Arthur Andersen arasında önemli eleman değişimi gerçekleşmiştir.

-Arthur Andersen 2000 yılında Enron şirketinden 25 milyon \$ denetim hizmeti için 27 milyon \$ danışmanlık hizmeti için ücret almıştır.

Danışmanlık yaptığı işletmenin aynı zamanda denetim işini yapmış olması, etik dışı davranıştır. Aynı zamanda gelirinin büyük bir kısmını bir işletmeden alması etik dışı davranıştır.

-Uzun süreli işbirliği yapmış olması olarak belirtilebilir. Yaklaşık olarak 16 yıl Arthur Andersen, Enron şirketinin denetim işini yapmıştır. Bu sürenin 7 yıldan fazla olması etik tehditi olarak kabul edilmektedir.

ÖS
398

4. AFYONKARAHİSAR (MERKEZ) İLİNDE BİR ARAŞTIRMA

4.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Araştırmanın amacı, meslek mensuplarının meslek etiği ile mesleki değerleri arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu amaca yönelik olarak meslek mensuplarının bakış açıları ile meslek etiği eğitimi alınmasının mesleki değerler ve dolayısıyla uygulamalar ile olan etkilerine ilişkin bilgilere ulaşılması hedeflenmiştir.

Meslek mensuplarına yüz yüze görüşme yöntemiyle anket uygulanarak görüşleri alınmıştır. Ankete toplam 182 meslek mensubu katılmış ve 20 ilişkili soru sorulmuştur. Sorulardan 9 tanesi mesleki değer ve etik yeterliliğine ilişkin ölçmeyi yaparken, 11 tanesi de mesleki etik eğitiminin yeterliliğine ilişkin ölçmeyi yapmaktadır.

4.2. Araştırmanın Sonuçları

Ankette sorulan soruların birbiriyle tutarlılığını belirlemek amacıyla güvenilirlik analizi yapılmıştır. Güvenilirlik ölçülmesinde yaygın olarak kullanılan ve bu çalışmada da kullanılan Cronbach Alfa değerine %75,7 olarak bulunmuştur.

Bu değer, güvenilirlik sınırı %60'dan yüksek olduğu için güvenilir olarak kabul edilmektedir.

Tablo 2'deki verilere göre, meslek mensuplarına yapılan ankete 182 kişi katılmış,

Tablo 1. Güvenilirlik İstatistiği

Cronbach's Alfa	Soru Sayısı
,757	20

Tablo 2. Meslek Mensuplarının Demografik Özellikleri**ÖS
399**

CİNSİYET	SAYI	%	EĞİTİM	SAYI	%
Kadın	48	26,4	Orta Öğretim	4	2,2
Erkek	134	73,6	Ön Lisans	10	5,5
Toplam	182	100	Lisans	151	83,0
Boş bırakılan	---	---	Yüksek Lisans	17	9,3
			Toplam	182	100
			Boş bırakılan	---	---
YAŞ	SAYI	%	KIDEM	SAYI	%
25-30 yaş arası	45	24,7	1-5 yıl arası	39	21,4
31-40 yaş arası	66	36,3	6-10 yıl arası	36	19,8
41-50 yaş arası	46	25,3	11-20 yıl arası	63	34,6
51- ve üzeri	25	13,7	21-30 yıl arası	26	14,3
Toplam	182	100	31 ve üzeri	17	9,3
Boş bırakılan	---	---	Toplam	181	99,5
			Boş bırakılan	1	5

Tablo 3. Meslek Mensuplarının Etik Eğitimi Durumları

ETİK EĞİTİMİ ALMA DURUMU		
	SAYI	%
Evet	114	62,6
Hayır	65	35,7
Toplam	179	98,4
Boş bırakılan	3	1,6

**ÖS
400**

demografik sorular içinde kıdem (meslekte kaçınıcı yılınız) seçeneğinde 1 kişi, meslek (meslek etiği eğitimi) seçeneğine 3 kişi tercih belirtmemiştir. Ankete katılan meslek mensuplarının 48'i bayan (%26,4), 134'ü erkek (%73,6) olarak belirlenmiştir.

Ankete katılan meslek mensuplarının yaşları 25-30 arası olanların 45 kişi (%24,7), 31-40 arası olanların 66 kişi (%36,3), 41-50 arası olanların 46 kişi (%25,3), 51'den fazla olanların ise 25 kişi (%13,7) olarak belirlenmiştir. Ankete katılan meslek mensuplarının eğitim durumlarına göre, orta öğretim mezunu olanlar 4 kişi (%2,2), ön lisans mezunu olanlar 10 kişi (% 5,5), lisans mezunu olanlar 151 kişi (% 83,0), yüksek lisans mezunu olanlar ise 17 kişi (% 9,3) olarak belirlenmiştir.

Ankete katılan meslek mensuplarının meslekte geçirdikleri süreye göre 1-5 yıl arası olanlar 39 kişi (%21,5), 5-10 yıl arası olanlar 36 kişi (%19,8), 11-20 yıl arası olanlar 63 kişi (% 34,6), 21-30 yıl arası olanlar 26 kişi (% 14,3) ve 31 yıldan daha fazla olan 17 kişi (% 9,3) olarak belirlenmiştir. 1 kişinin ise tercih belirtmediği anlaşılmıştır.

Tablo 3'deki verilere göre ise, ankete katılan meslek mensuplarının meslek etiğine ilişkin eğitim alıp almadıkları sorusuna verdikleri cevaplar doğrultusunda, evet diyen 114 kişi (%62,6) ve hayır diyen 65 kişi (% 35,7), lisans mezunu olanlar 151 kişi (% 83,0), yüksek lisans mezunu olanlar ise 17 kişi (% 9,3) olarak belirlenmiştir. 3 kişinin (%1,6) ise bir tercihte bulunmadığı belirlenmiştir.

4.3. T Testleri

T testi, iki grup ortalamalarını karşılaştırmak için uygulanır. Meslek mensuplarına cinsiyet ve etik eğitimi alıp almadıklarına yönelik sorular iki seçenekli oldukları için t testi uygulanmış ve Tablo 4'da cinsiyete ilişkin bilgi verilmiştir.

. Tablo 4'te, sig.değeri ($p < 0,05$) den küçük olan 4., 13. ve 18. sorular olduğu görülmüştür.

Tablo 4. Etik Eğitimi Durumu İle Değerlendirmeler Arası İlişkiler

Değerlendirmeler	Etik eğitimi durum	N	Ortalama	Standart Sapma	t değeri	Sig
E1.Meslek etiği sosyal sorumluluğa olumlu etki eder	EVET	114	3,8070	1,14349	-,222	,889
	HAYIR	65	3,8462	1,12125	-,223	
E2.Etik eğitimi tarafsız ve bağımsızlığımıza olumlu etki eder	EVET	114	4,1579	,86811	,499	,432
	HAYIR	65	4,0923	,80473	,509	
E3.Etik kurallar devlet ve mükellefin çıkarlarını korur	EVET	114	4,1316	,91703	-,051	,442
	HAYIR	65	4,1385	,78813	-,053	
E4.Sağlıklı finansal tabloların hazırlamada etik değerler etkilidir	EVET	114	4,0439	,95371	,323	,044*
	HAYIR	65	4,0000	,70711	,350	
E5.Meslektaş,müşteri ve topluma karşı dürüstlükte etik etkilidir	EVET	114	4,0351	,87168	-,884	,282
	HAYIR	65	4,1538	,85203	-,889	
E6.Mesleki ve etik değerler birlikte meslek kreditesini artırır	EVET	114	4,2456	,95530	-,430	,669
	HAYIR	65	4,3077	,88252	-,439	
E7.Yüksek öğretimde muhasebe meslek etiği dersi de yer almalıdır.	EVET	114	4,4912	,73166	,287	,169
	HAYIR	65	4,4615	,53259	,312	
E8.Mesleki stajlarda meslek hukuku ve	EVET	114	4,3421	,75056	-,671	,615

Muhasebe Meslek Etiği Eğitimi İle Mesleki Değerler Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi

ÖS
402

Değerlendirmeler	Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma	t değeri	Sig
E1.Meslek etiği sosyal sorumluluğa olumlu etki eder	KADIN	48	3,9583	,94437	,880	,010*
	ERKEK	134	3,7910	1,18939	,980	
E2.Etik eğitimi tarafsız ve bağımsızlığımıza olumlu etki eder	KADIN	48	4,1458	,71428	,081	,233
	ERKEK	134	4,1343	,89098	,089	
E3.Etik kurallar devlet ve mükellefin çıkarlarını korur	KADIN	48	4,1875	,81623	,463	,730
	ERKEK	134	4,1194	,89312	,484	
E4.Sağlıklı finansal tabloların hazırlamada etik değerler etkilidir	KADIN	48	4,1667	,90703	1,248	,106
	ERKEK	134	3,9851	,84946	1,210	
E5.Meslektaş,müşteri ve topluma karşı dürüstlükte etik etkilidir	KADIN	48	4,1042	,90482	,204	,791
	ERKEK	134	4,0746	,84628	,197	
E6.Mesleki ve etik değerler birlikte meslek kreditesini artırır	KADIN	48	4,2500	,83793	-,167	,547
	ERKEK	134	4,2761	,96083	-,178	
E7.Yüksek öğretimde muhasebe meslek etiği dersi de yer almalıdır.	KADIN	48	4,5625	,54211	,895	,256
	ERKEK	134	4,4627	,70077	1,009	
E8.Mesleki stajlarda meslek hukuku ve etiği dersi yer almalıdır.	KADIN	48	4,3750	,56962	-,047	,224
	ERKEK	134	4,3806	,74384	-,054	

sürekli bir eğitim merkezi kurulmalıdır	ERKEK	132	4,0076	,87803	2,258	
	KADIN	48	4,0208	,78522	-,063	
E17.Sır saklama konusunda etik eğiti- minin olumlu etkisi vardır.	ERKEK	133	4,0301	,90403	-,067	,300
	KADIN	48	3,6458	1,32873	-1,372	
E18.Az müşteri mensubun asgari ücre- tin altında defter kabulu etik dışıdır	ERKEK	134	3,9254	1,16739	-1,290	,033*
	KADIN	48	4,1458	,94508	-,215	
E19.Mesleki bilgilerle meslek ilkelerine uy- gun davranış, etiğe uygundur	ERKEK	134	4,1791	,90820	-,211	,936
	KADIN	48	2,6667	1,26042	,325	
E20.Ülkemizde meslek etiğine ilişkin düzenle- meler yeterlidir.	ERKEK	134	2,5970	1,28097	,327	,725

(*) 0,05'den küçük değerleri ifade etmektedir.

4.soru ile ilgili olarak etik eğitimi alanlar ve almayanlar arasında anlamlı bir ilişki olduğu anlaşılmıştır. Etik eğitimi alanlar, “sağlıklı ve güvenilir finansal tablolar hazırlanmasında etik değerlerin etkili olduğuna” inanmaktadır.

13.soru ile ilgili olarak etik eğitimi almayanlar, “müşteri ile ortak olunması etik açısından tehdit oluşturabilir” sorusuna, etik eğitimi alanlara göre daha çok katılmışlardır.

18 soruda da “az müşterisi olan meslek mensuplarının asgari ücretin altında defter kabulünün etik dışı olduğu” konusunda etik eğitimi almayanların bu eğitimi alanlara göre, bu görüşe daha fazla katıldıkları görülmüştür.

Tablo 5. Cinsiyet İle Değerlendirmeler Arası İlişkiler

Değerlendirmeler	Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma	t değeri	Sig
E1.Meslek etiği sosyal sorumluluğa olumlu etki eder	KADIN	48	3,9583	,94437	,880	,010*
	ERKEK	134	3,7910	1,18939	,980	
E2.Etik eğitimi tarafsız ve bağımsızlığımıza olumlu etki eder	KADIN	48	4,1458	,71428	,081	,233
	ERKEK	134	4,1343	,89098	,089	
E3.Etik kurallar devlet ve mükellefin çıkarlarını korur	KADIN	48	4,1875	,81623	,463	,730
	ERKEK	134	4,1194	,89312	,484	
E4.Sağlıklı finansal tabloların hazırlamada etik değerler etkilidir	KADIN	48	4,1667	,90703	1,248	,106
	ERKEK	134	3,9851	,84946	1,210	
E5.Meslektaş,müşteri ve topluma karşı dürüstlükte etik etkilidir	KADIN	48	4,1042	,90482	,204	,791
	ERKEK	134	4,0746	,84628	,197	
E6.Mesleki ve etik değerler birlikte meslek kreditesini artırır	KADIN	48	4,2500	,83793	-,167	,547
	ERKEK	134	4,2761	,96083	-,178	
E7.Yüksek öğretimde muhasebe meslek etiği dersi de yer almalıdır.	KADIN	48	4,5625	,54211	,895	,256
	ERKEK	134	4,4627	,70077	1,009	
E8.Mesleki stajlarda meslek hukuku ve etiği	KADIN	48	4,3750	,56962	-,047	,224

dersi yer almalıdır.	ERKEK	134	4,3806	,74384	-,054	
E9.Meslekte karşılaşılan problemlerde etik eğitimi çözmeye yardımcıdır	KADIN	47	3,9149	,88046	,603	,185
	ERKEK	134	3,8209	,93270	,620	
E10.Meslekte yasaların yetersizliğinde meslek etiği yardımcıdır.	KADIN	48	3,6875	,82916	,006	,185
	ERKEK	134	3,6866	,99938	,006	
E11.Müşteriniz ile özel borç-alacak ilişkisine girmek uygundur.	KADIN	48	2,5417	1,45804	,741	,340
	ERKEK	134	2,3657	1,39570	,726	
E12.Müşteriden mütevazı olmayan bir hediye almak tarafsız ve bağımsızlığı etkiler	KADIN	48	4,2083	,98841	1,864	,423
	ERKEK	133	3,8421	1,22377	2,060	
E13.Müşteri ile ortaklık olması etik açıdan tehdit olabilir	KADIN	48	4,0833	,96389	1,955	,041*
	ERKEK	134	3,7090	1,19412	2,162	
E14.Etik dışı davranmaya meslektaş ve meslek odaları neden olabilir	KADIN	48	3,0833	1,10768	-,547	,006*
	ERKEK	134	3,2015	1,34209	-,598	
E15.Meslek yasasının yetersizliğinde açık meslek etiği ile telafi olabilir	KADIN	48	3,5833	,89522	,045	,143
	ERKEK	132	3,5758	1,04203	,048	
E16.Ülkemizde	KADIN	48	4,2708	,60983	1,914	,696

meslek etiği ile ilgili sürekli bir eğitim merkezi kurulmalıdır	ERKEK	132	4,0076	,87803	2,258	
E17.Sır saklama konusunda etik eğitiminin olumlu etkisi vardır.	KADIN	48	4,0208	,78522	-,063	,300
	ERKEK	133	4,0301	,90403	-,067	
E18.Az müşterili mensubun asgari ücretin altında defter kabulü etik dışıdır	KADIN	48	3,6458	1,32873	-1,372	,033*
	ERKEK	134	3,9254	1,16739	-1,290	
E19.Mesleki bilgilerle meslek ilkelerine uygun davranış, etiğe uygundur	KADIN	48	4,1458	,94508	-,215	,936
	ERKEK	134	4,1791	,90820	-,211	
E20.Ülkemizde meslek etiğine ilişkin düzenlemeler yeterlidir.	KADIN	48	2,6667	1,26042	,325	,725
	ERKEK	134	2,5970	1,28097	,327	

(*) 0,05'den küçük değerleri ifade etmektedir.

Tablo 4'te, sig.değeri ($p < 0,05$) den küçük olan 1., 13., 14 ve 18. sorular olduğu görülmüştür.

1.sorudaki “meslek mensuplarının meslek etiği kurallarını içselleştirerek mesleğimin sosyal sorumluluğuma olumlu katkıda bulunduğuna inanıyorum” görüşüne kadınların erkeklere oranla daha olumlu baktıkları görülmüştür.

13.sorudaki “müşteri işletme ile bir ortaklığınızın olması etik davranışınız için tehdit oluşturulabilir” cümlesine kadınların erkeklere oranla daha fazla katıldığı görülmektedir.

14. soruda “etik dışı davranışınıza meslektaşlarınız ve meslek odaları neden olabilir” cümlesine erkeklerin kadınlardan daha çok katıldıklarını bildirmişlerdir.

18. soruda da “az müşteri meslek mensuplarının asgari ücretin altında defter kabulü etik dışıdır” cümlesine erkeklerin kadınlara göre daha fazla katıldıklarını bildirmişlerdir.

4.4. Varyans Analizi

Meslek mensuplarının ikiden fazla olan demografik özellikleri ve değerlendirmeler arasında farklılıkları belirlemek için varyans analizi yapılmış ve bu farklılıklar Scheffe testi ile test edilmiştir.

Yaş grupları ile değerlendirmeler karşılaştırıldığında, $p < 0,05$ anlamlılık düzeyinde, herhangi bir yaş grubunda bulunan meslek mensupları ile yaş demografik özellik arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Eğitim durumu ile değerlendirmeler karşılaştırıldığında, $p < 0,05$ anlamlılık düzeyinde, 12. ve 16. sorularda istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki belirlenmiştir.

12. soru için, Orta öğrenim-Ön lisans arasında p değeri $0,026 < 0,05$ olması dolayısıyla orta öğretimli meslek mensupları ön lisans eğitilmiş meslek mensuplarına göre, “müşteri işletmeden mütevazı olmayan bir hediye almanın bağımsızlık ve tarafsızlık ilkesini olumsuz yönde etkilemesi” görüşüne katılmamaktadır.

16. soru için Orta öğrenim-Ön lisans arasında p değeri $0,003 < 0,05$ olması, Orta öğrenim-Lisans arasında $0,003 < 0,05$ olması ve Orta öğrenim-Yüksek Lisans arasında $0,012 < 0,05$ olması dolayısıyla orta öğretimli meslek mensupları “ülkemizde meslek etiği ile ilgili sürekli bir eğitim merkezi kurulmalıdır” görüşüne ön lisans, lisans ve yüksek lisanslı meslek mensuplarına göre katılmamaktadır. Hatta bu görüşe en çok katılandan en az katılana doğru yapılan sıralama yine değişmemekte yani ön lisans, lisans ve yüksek lisans olarak sıralanmaktadır.

Kıdem durumu ile değerlendirmeler karşılaştırıldığında, $p < 0,05$ anlamlılık düzeyinde 14., 16. ve 19. sorularda istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki belirlenmiştir.

14. soru için, meslekte çalışma süresi yani kıdemi 6-10 yıl arasında olanlar - kıdemi 21-30 arasında olanlar açısından p değeri $0,043 < 0,05$ olması dolayısıyla “etik dışı davranmanıza meslektaşlarınız ve meslek odaları neden olabilir” görüşüne, 6-10 arası kıdemli olan meslek mensuplarının daha çok katıldıkları anlaşılmıştır.

14. soru için, kıdemi 11-20 yıl arasında olanlar - kıdemi 21-30 arasında olanlar açısından p değeri $0,021 < 0,05$ olması dolayısıyla “etik dışı davranmanıza meslektaşlarınız ve meslek odaları neden olabilir” görüşüne, 11-20 arası kıdemli olan meslek mensuplarının daha çok katıldıkları anlaşılmıştır.

16. soru için, kıdemi 6-10 yıl arasında olanlar - kıdemi 21-30 arasında olanlar açısından p değeri $0,021 < 0,05$ olması dolayısıyla “ülkemizde meslek etiği ile ilgili sürekli bir eğitim merkezi kurulmalıdır” görüşüne, 6-10 arası kıdemli olan meslek mensuplarının daha çok katıldıkları anlaşılmıştır.

19. soru için, kıdemi 11-20 yıl arasında olanlar - kıdemi 21-30 arasında olanlar açısından p değeri $0,026 < 0,05$ olması dolayısıyla “mesleki bilgilere sahip olmak ve meslek ilkelerine uygun davranmak etik davranışı olumlu etkilemektedir” görüşüne, 11-20 arası kıdemli olan meslek mensuplarının daha çok katıldıkları anlaşılmıştır.

5. SONUÇ

Dünyada ve ülkemizde etik dışı davranışların neden olduğu skandallar, etik kurallarına ilişkin düzenlemelerin yapılmasını kaçınılmaz kılmıştır. Etik kurallara dayalı işlemlerin son yıllarda özellikle önem arz etmesi meslek etiği kavramını ortaya çıkarmıştır. Her meslek için genel olan mesleki olayların çözümü için mesleki yeterlilik, mesleki bilgi ve beceri, tecrübe, dürüstlük, doğruluk sadakat, sözünde durmak, adil davranmak gibi temel etik değerlerin uygulamaya geçirilmesi gerekmektedir. Çalışmada, 182 meslek mensubu ile yapılan anket sonucunda cinsiyet ve meslek etik eğitimine ilişkin bilgiler ile değerlendirme soruları arasındaki ilişkiler t testi ile incelenmiştir. Analize cinsiyet açısından bakıldığında, kadın meslek mensuplarının erkek meslek mensuplarının yaklaşık 1/3’ü olmasına rağmen etik dışı davranışa yönelik sorulara daha fazla katılmadıkları görülmektedir. Etik eğitimi alanlar ve almayanlar açısından yapılan t testi sonuçlarına göre, etik eğitimi almayanların etik dışı davranışa yönelik sorulara daha fazla katılmadıkları anlaşılmıştır. Etik eğitimi almamalarına rağmen etik davranış benimsemelerinin nedenleri arasında 3568 sayılı yasadaki etik yönetmeliğini benimseyerek uyguladıkları anlaşılmıştır.

Yapılan varyans analizinde yaş, eğitim durumu ve kıdem ile değerlendirme sonuçları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Yaş ile ilgili istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Eğitim durumu açısından bakıldığında orta öğrenim mezunu meslek mensuplarının etik ile ilgili konularda fazla hassas olmadıkları anlaşılmıştır. Kıdem açısından bakıldığında ise, meslekte çalışma yılı 20 yıla kadar olanların, kıdemi 20 yıldan fazla olanlardan daha fazla, etik dışı davranışlardan meslektaş ve meslek odalarını sorumlu tutma eğilimi olduğu görülmüştür. Kıdemi 20 yıldan fazla olan mensupların mesleki bilgi ve ilkelere uygunluk ile etik davranış arasındaki ilişkiye fazla katılmadıkları belirlenmiştir. Ayrıca meslekte 10 yıla kadar meslek mensuplarının, 20 yıldan fazla meslek mensuplarından daha fazla sürekli bir etik eğitim merkezinin kurulması konusuna olumlu baktıkları anlaşılmıştır.

Muhasebe meslek mensupları da mesleğin gerektirdiği etik kurallara bağlı kalarak işlerini yapmalıdırlar. Anket için yüz yüze görüştüğümüz meslek mensuplarının en büyük etik ikilemleri müşterilerinin etik olmayan işleri yaptırmaya çalışmaları olduğunu dile getirmişlerdir. Ayrıca işletmelerin meslek mensuplarına ücret ödedikleri için kendi emirleri altında çalışan personeliymiş gibi davrandıklarını ifade etmişlerdir. Sadece muhasebe meslek mensubunun etik kuralları uygulaması yeterli olmamakta aynı zamanda müşterilerinde meslek etiği kurallarına uygun işlemler yapmaları önemlidir.

KAYNAKÇA

- Akdoğan, H. 2005. “Muhasebe Meslek Etiğinde Teleolojik ve Deontolojik Yaklaşımların Karşılaştırılması” Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 10 (1), Isparta.
- Alkan, G. İ. 2015. “Muhasebe Eğitiminde Etik: Ön Lisans Öğrencilerinin Etik Algılarına Yönelik Bir Araştırma” Business and Economics Research Journal, 6 (2).
- Arıkan, Y. 2013. “Meslek Hukuku” İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası
- Ayboğa, H. 2003. “Globalleşme Sürecinde Ülkemizde Muhasebe Mesleği ve Meslek Mensuplarının Eğitimi” T.C.Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, C.XVIII. S.1.
- Aymankuy, Y. ve M. Sarioğlu. 2005. “Muhasebe Meslek Mensuplarının Meslek Etiğine Yaklaşımları ve Balıkesir İl Merkezinde Bir Uygulama” Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.
- Bilen, A. ve Y. Yılmaz. 2014. “Muhasebe Mesleğinde Etik ve Etikle İlgili Çalışmalar” Dicle Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2 (6).
- Çetin, A. C. ve S. Ş. Dağlı. 2018. “Meslek Mensuplarının Etik Hakkındaki Görüşleri Üzerine Isparta İlinde Bir Araştırma” Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2014/2
- Çiçek, H. ve diğerleri 2013. “Muhasebe Meslek Mensuplarının Meslek Etiğine Bakış Açılarının Kırklareli İlinde Bir Araştırma” Tekirdağ SMMM Odası Sosyal Bilimler Dergisi, S.2.
- Dağlı, S. S. 2013. “Muhasebe Meslek Etiği ve Meslek Mensuplarının Etik Hakkındaki görüşleri Üzerine Isparta İlinde Bir Uygulama” Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Daşdan, A. 2009. “Etik Eğitiminin Muhasebe Eğitimindeki Yeri ve Önemi: Türkiye Değerlendirilmesi” Marmara Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi C.XXVI, S.1.
- Dinç, Y. ve S. Cengiz. 2014. “Muhasebe Denetiminde Hata ve Hilenin Denetçi Etiği Açısından İncelenmesi: Enrol Skandalı Örneği” Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5 (1).
- Ergun, H. ve K. Gül. 2005. “Muhasebe Mesleği Etik Kuralları ve Bu Kuralların Meslek Mensuplarıncaya Algılanışı” Muhasebe ve Finansman Dergisi, Ocak, S.25.
- Erturan, İ. E. ve İ. Bekar. 2015. “Denetçinin Meslek Etiği Algısının Hofstede'nin Kültür Kuramı Işığında Değerlendirilmesi” Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15 (15).
- Gökgöz, A. 2012. “Küresel Finansal Krizin Muhasebe Temelli Nedenleri Bağlamında Kurumsal

Yönetim ve Muhasebe Meslek Etiğinin Önemi” Atatürk Üniversitesi Journal of Economics, C.26.

Gülmez, C. ve diğerleri 2016. “Üniversite Öğrencilerinin Muhasebe Meslek Etiğine Bakış Açılarının İncelenmesi, OKÜ Öğrencileri Örneği” Journal of Accounting Finance and Auditing Studies, 2/3.

Güney, C. ve M. S. Biçer. 2016. “Muhasebe Meslek Etiği ve Erzincan İlinde Bir Araştırma” Journal of Social Research, 9 (45).

Okay, S. 2011. “Muhasebe Hata ve Hilelerinin Meslek Etiği Açısından İrdelenmesi” Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Özçelik, H. ve S. Keskin. 2017. “Muhasebe Meslek Etiği ve Uygulamaları, Batı Karadeniz Bölgesinde Bir Araştırma” Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 4 (2).

Kaya, G. A. 2016. “Muhasebe Meslek Mensuplarının Meslek Etiği Hakkında Düşüncelerine İlişkin Elazığ’da Bir Araştırma” International Journal of Social Science, S.52.

Kutlu, H. A. 2008. “Muhasebe Meslek Mensupları ve Çalışanlarının Etik İkilemleri: Kars ve Erzurum İllerinde Bir Araştırma” Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 63-2.

Kutluk, F. A. ve A. Ersoy A. 2011. “Muhasebe Meslek Üyelerinin Etik Yargı Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma” Ege Akademik Bakış, Temmuz, 11 (3).

Sakarya, S. ve S. Kara. 2010. “Türkiye’de Muhasebe Meslek Eğitimine Yönelik Düzenlemeler ve Meslek Mensupları Tarafından Algılanması Üzerine Bir Alan Araştırması” KMÜ Sosyal ve Ekonomi Araştırmalar Dergisi, S.12.

Selimoğlu, S. K. 2001 “Muhasebe Eğitiminin Meslek Mensubu Adaylarına Ahlaki Doğruları Kazandırmadaki Rolü” XX. Türkiye Muhasebe Eğitimi Sempozyumu Muhasebe Eğitiminde Yeni Ufuklar, 23-27 Mayıs 2001, Tekirova/Antalya.

Sözbilir, N. 1999. “Türkiye’de Muhasebe Uygulamalarında Etiksel Boyutlar” Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmış Doktora Tezi, Afyon.

Tugay, O. ve M. B. Kılıç. 2017. “Muhasebe Meslek Mensuplarının Meslek Etiğine Yönelik Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi; Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışması” Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, Haziran, 19 (3).

Ünsal, A. 2009. “Muhasebe Etik Eğitim Sistem Bileşenlerinde Sürekli Etkin Eğitim” Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, s. 22.

Yalçın, S. 2011. “Muhasebe Meslek Mensupları ve İşletmelerin Etik Konusunda Tutumları: Türkiye Araştırması” Muhasebe ve Finansman Dergisi, Ekim, S.52.

Yıldız, G. 2010. “Muhasebe Mesleğinde Meslek Etiği ve Kayseri İl Merkezinde Bir Uygulama” Erciyes Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, S.36, Ağustos-Aralık.